

8. *Матусовский Г.А.* Экономические преступления: криминалистический анализ. – Х., 1999.
9. *Дудников А.Л.* Особенности взаимодействия следователя и оперативных подразделений при расследовании экономических преступлений // Проблемы законности. – 2002. – Вып. 57. – С. 184-190.
10. *Мороз М.* Загальні засади взаємодії слідчого з органом дізнання при порушенні кримінальних справ за матеріалами оперативно-розшукової діяльності // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 4. – С. 199-201.
11. *Венедіктов А.А.* Оперативна служба як суб'єкт боротьби із злочинами у сфері наркообігу // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – № 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/bozk/19text/g19_01.htm.
12. *Музичук О.М.* Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Х., 2003.
13. *Колпаков В.К.* Взаимодействие милиции и общественности в сфере правопорядка: Учеб. пособие. – К., 1993.
14. Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів досудового слідства в системі МВС України та взаємодії їх з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ України в розкритті та розслідуванні злочинів: Наказ МВС від 20.02.2008 р. № 160.

Надійшла до редакції 14.09.2012

С.А. Риб'янець

здобувач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ, ПІДОЗРЮВАНИХ ЗА ЗЛОЧИНАМИ, КВАЛІФІКОВАНИМИ ВІДПОВІДНО ДО ст. 259 КК УКРАЇНИ

Розглянуто особливості проведення допитів неповнолітніх підозрюваних. Наголошено на тому, що можуть виникати дві ситуації, які полягають у визнанні та невизнанні неповнолітнім причетності до вчиненого злочину, та приділено увагу останній. Зазначено, що допит та підготовка до нього зумовлені віковою характеристикою допитуваних та необхідністю його проведення за участю третіх осіб. У висновках наголошено на значенні допитів неповнолітніх злочинців для встановлення всіх обставин вчиненого злочину.

Ключові слова: допит, неповнолітній злочинець, тактичні прийоми, учасники, підготовка до допиту.

Рассмотрены особенности проведения допросов несовершеннолетних подозреваемых. Подчеркнуто, что может возникнуть две ситуации, которые заключаются в признании и непризнании несовершеннолетним причастности к совершенному преступлению, и уделено внимание последней. Указано, что допрос и подготовка к нему обусловлены возрастной характеристикой допрашиваемых и необходимостью его проведения при участии третьих лиц. В выводах указано на значение допросов несовершеннолетних преступников в установлении всех обстоятельств совершенного преступления.

Ключевые слова: допит, невершеннолетний преступник, тактичний прийом, учасники, підготовка к допросу.

The article discusses the features of interrogations of minors. Insists on the fact that there may be two situations that are to be recognized and not recognizing a minor involvement in the crime and focuses on the latter. Indicated that the questioning and the preparation for it due to age profile interrogation and the necessity of the participation of third parties. The findings point to the significance of interrogations of juvenile offenders in establishing all the circumstances of the crime.

Keywords: interrogation, juvenile delinquent, tactics, participants, preparation for examination.

Постановка проблеми. Злочини неповнолітніх – це проблема, з якою стикається та бореться кожна держава. Зміст цієї проблеми полягає не тільки у тому, що вчинюються злочини, які необхідно розслідувати, а й у тому, що суб'єктами вчинених злочинів є діти, життя яких тільки починається. Сучасний стан злочинності неповнолітніх не може не викликати занепокоєння держави, тому злочинність даної категорії осіб здавна привертає увагу вчених-криміналістів.

Встановлення істини по справі можливе у першу чергу шляхом проведення слідчих дій. Серед них на початковому етапі розслідування важливе місце посідає допит. Загальновідомо, що допит є найбільш поширеною слідчою дією, що займає майже 25 % від загальної кількості робочого часу слідчого [1, с. 282]. У той же час зі всього бюджету часу, що витрачається слідчим на провадження слідчих дій, на проведення допитів припадає понад 80 % [4, с. 3]. Незважаючи на те, що останній є найбільш повторюваною процесуальною дією, однак залишається складною, у кожному конкретному випадку індивідуальною, а іноді – неповторною.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проведенню допитів раніше вже приділялась увага значної кількості вчених-криміналістів: Р.С. Белкіна, А.Ф. Волобуєва, В.К. Весельського, О.Н. Колесніченка, В.О. Коновалової, В.К. Лисиченка, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, М.В. Салтевського, К.О. Чаплинського, В.Ю. Шепітька М.П. Яблокова та багатьох інших.

Також проведенню слідчих дій, у тому числі і допиту, при розслідуванні завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищенню чи пошкодженню об'єктів власності приділяли свою увагу Р.Г. Золотарьов, М.А. Михайлов, В.М. Плетенець, В.М. Лога, А.М. Столбов, Д.В. Тишин. Однак з боку науковців розглядуваним протиправним діянням, вчиненим неповнолітніми, та особливостям їх допиту належної уваги приділено не було. Зазначене викликає труднощі для правоохоронців при проведенні розглядуваної слідчої дії, що призводить до упущення важливих фактів та неможливого подальшого визначення всіх обставин справи. Це і визначає актуальність даної статті.

Метою даної статті є формування відповідних рекомендацій щодо проведення допиту неповнолітніх підозрюваних за фактами передачі ними завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищен-

ня чи пошкодження об'єктів власності. Це зумовлено тим, що наявність знань про ці особливості визначає кількість сил та засобів, що витрачаються працівниками правоохоронних органів для отримання певного результату, який не завжди є позитивним, при розслідуванні цих злочинів.

Виклад основного матеріалу. В ході допиту неповнолітній підозрюваний може як визнавати, так і відмовлятися від причетності до вчиненого злочину. Розглянемо особливості проведення допиту при невизнанні неповнолітнім причетності до вчиненого злочину. Слідчому необхідно якомога ретельніше провести допит із застосуванням наявного комплексу тактичних прийомів. Тактика допиту підозрюваного визначається слідчим з урахуванням ситуації, що склалась по справі. Показання підозрюваного, як правило, одержуються на початковому етапі розслідування злочину. У цей момент він ще не знає, якими доказами володіє слідчий і практично не має змоги протиставити свою лінію захисту [7, с. 193]. Зазначене вказує на необхідність слідчого спрямовувати зусилля на проведення допиту підозрюваного у найкоротший, з моменту порушення кримінальної справи, час. Це не дозволить злочинцю виробити власну позицію. Підозрюваний може досить швидко змінити зайняту позицію під впливом тактичних прийомів. Без них складно, а іноді неможливо, розкрити злочин [3, с. 8]. Великого значення набувають і такі тактичні прийоми, як використання фактора раптовості, протиріч у свідченнях допитуваного, створення напруги. Доцільно використовувати в якості тактичного прийому різний темп допитів (прискорений, уповільнений).

Серед тактичних прийомів широко використовуються такі:

- що спонукають допитуваного до міркувань та дачі свідчень (постановка запитань, котрі дозволяють уточнити, яка саме інформація відома допитуваному за даною справою; нагадування у загальних рисах про подію, що відбулась, постановка нагадуючих запитань, уточнення емоціонального стану допитуваного, обстановки, умов, за яких формувалися його свідчення, оживлення його асоціативних зв'язків з метою відновлення у пам'яті сприйнятих ним факторів і т.п.);

- спрямовані на здійснення психологічного тиску на допитуваного: наміри допитуваного відмовитися від протидії та введення слідства в оману, створення уяви про безнадійність таких спроб, використання сумнівів допитуваного у спроможності дотримуватися до кінця обраної ним негативної позиції, раптове пред'явлення найбільш важливих доказів та ін.;

- такі, що застосовуються у безконфліктних ситуаціях: створення доброзичливої обстановки на допиті, сприяння дачі повних та достовірних свідчень, оживлення асоціативних зв'язків та надання допомоги у згадуванні сприйнятих допитуваним фактів, постановка уточнюючих питань з метою не допустити у свідченнях прогалин та неточностей та ін.;

- використовувані у конфліктних ситуаціях: створення на допиті сувро-робочої обстановки, котра була б несприятливою для вираження неприязні до слідчого, а навпаки, викликала повагу до нього, подолання негативної позиції, створення враження про повну поінформованість слідчого про об-

ставини справи, переконання допитуваного у марності конфліктувати, суперничати та приховувати відомі йому факти тощо [8, с. 33].

Вивченням судово-слідчої практики нами встановлено, що допит неповнолітніх підозрюваних проводився відразу ж після затримання у 47 % випадків. Ці дані визначають, що слідчими недостатньо повно використовуються можливості одержання інформації від неповнолітніх злочинців, уникаючи можливості протидії з їх боку. Поясненням цього може бути, наприклад, те, що до проведення допиту зазначеної категорії осіб слідчому необхідно належним чином підготуватися. Це у першу чергу полягає у необхідності залучення відповідних учасників, якими, залежно від конкретної ситуації, можуть бути адвокат, педагог, психолог, спеціалісти вибухотехнічної, криміналістичної служб та інші. Оскільки допит неповнолітнього злочинця вимагає дотримання відповідної процедури, перед слідчим постає завдання забезпечити процес проведення даної слідчої дії всіма обов'язковими та необхідними учасниками. Таким чином, може скластися ситуація, коли неповнолітній злочинець, через низку факторів, визначає для себе лінію поведінки під час проведення допиту.

Метою слідчого при використанні цього прийому є не спроба «спіймати» особу, котра протидіє розслідуванню, на неточностях, обмовах, а створити обстановку, котра переконує у марності спроб. Заслужовує на увагу й такий тактичний прийом, як допит на місці події. Повторне сприйняття місця, де відбулася подія сприяє відновленню у пам'яті забутого. Не виключені випадки проведення повторних допитів у розрахунок на зміну особою показань для підтвердження версії, обраної та перевіреної слідчим як перспективної [6, с. 260].

Вивченням судово-слідчої практики нами встановлено, що у 89 % випадків допит неповнолітніх підозрюваних проводився більше одного разу. Однак вважаємо, що під час повторного допиту особа, яка дає неправдиві свідчення, переважно не пам'ятає всіх обставин, повідомлених нею раніше. Можуть використовуватися й інші тактичні прийоми. Їх кількість, послідовність визначатиметься слідчим у кожному конкретному випадку. Професіоналізм слідчого полягає у першу чергу у тому, щоб він міг спланувати та використати увесь потенціал тактичних прийомів та отримати якомога більше інформації.

Викрити неправду можна активним веденням допиту, тобто ставленням значної кількості запитань, що призводить до дезорганізації психічних процесів, тому що особі важко утримувати у пам'яті відповіді на попередні запитання [5, с. 41]. Відповідно, постановка уточнюючих, контрольних запитань сприяє його викриттю. Зазначене ускладнює переведення уваги неповнолітнього злочинця, створює для нього дефіцит часу на обмірковування вчинків слідчого, аналіз взаємозв'язку та логіки вчинюваних дій, позбавляє можливості дотримуватися обраного способу, лінії протидії розслідуванню. Результатом цього, як правило, є докази поведінки – обмови, повідомлення суперечливих даних та ін. Викликати допитуваного, особливо раніше не засуджуваного, на відверту

розмову дозволяє роз'яснення того, що щире каяття та сприяння розкриттю вчиненого злочину законодавець вважає обставинами, що пом'якшують відповідальність [2, с. 78].

Вивченням кримінальних справ розглядуваної категорії нами з'ясовано, що допити неповнолітніх підозрюваних були спрямовані на одержання таких відомостей, як встановлення обставин злочину та з'ясування даних, що мають тактичне значення, що простежувалось за всіма справами. Окрім зазначеного, з'ясуванню причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, приділяли свою увагу слідчі у 90 % кримінальних справ. Ці відомості, на нашу думку, визначають неналежне використання слідчими таких тактичних прийомів, як негайний допит після затримання. Відповідно, слідчими найбільш часто використовується як тактичний прийом повторний допит неповнолітніх злочинців. Майстерність та професіоналізм слідчого полягає у тому, щоб, використовуючи усі прийоми та засоби, правильно спланувати їх, готуючись до допитів, уміти варіювати ними під час допитів, відмовляючись від одних та звертаючись до інших, виходячи зі слідчої ситуації, що склалася [9, с. 120].

Висновки. Отримані нами дані дають можливість визначити важливість проведення допитів неповнолітніх підозрюваних. Саме під час їх проведення отримується значна кількість інформації, що сприяє встановленню істини. При цьому слідчим доводиться стикатися з ситуаціями визнання та невизнання підозрюваним причетності до злочину. У ході допитів розглядуваної категорії осіб всіма слідчими з'ясовуються обставини злочину, повідомлення, характер дій кожного співучасника, дані, що мають тактичне значення. Більшість слідчих під час допиту приділяють увагу з'ясуванню причин та умов, що сприяли вчиненню злочину. Неодноразові допити підозрюваних переважною більшістю слідчих можуть бути розцінені як застосування тактичних прийомів. Про це ж свідчить й проведення допитів половиною слідчих відразу після затримання. Таким чином, можемо наголосити на необхідності використання слідчими усього наявного комплексу тактичних прийомів при проведенні допитів неповнолітніх злочинців з метою з'ясування істини по справі. У той же час підготовка до проведення допиту має бути обов'язковою складовою. При цьому в ході підготовчих заходів слідчий має визначати коло учасників, перелік та послідовність постановки запитань, використання тактичних прийомів.

Перспективами подальшого дослідження завідомо неправдивих повідомлень про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, вчинених неповнолітніми, полягатиме у висвітленні особливостей допиту інших категорій осіб.

Бібліографічні посилання

1. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : монографія / В. К. Весельський – К., 1999.
2. Золотарев Р. Г. Доказывание по уголовным делам о заведомо ложном сообщении об акте терроризма : учеб. пособие / Золотарев Р. Г. – М., 2008.

3. Клим А. М. Криминалистическая методика расследования злоупотребления властью или служебными полномочиями. / под ред. В. Ф. Ермоловича. — Мн., 2000.
4. Криминалистика : учебник / под ред. проф. А. Г. Филиппова и А. Ф. Волынского. — М., 1998.
5. Лускатов О. В. Організаційно-тактичні особливості допиту після відновлення слідства у справі про нерозкритий злочин. // Науковий вісник Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. праць. — 2007. — № 1(32).
6. Митрохина З. И. Использование знаний психологии при производстве допроса : учеб. пособие. / З. И. Митрохина. — К., 1990.
7. Селиванов Н. А. Расследование преступлений повышенной опасности : пособие для следователя. / Н. А. Селиванов, А. И. Дворкин. — М. 1999.
8. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія / С. М. Стахівський. — К., 2005.
- 9 Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія / Чаплинський К. О. — Дніпропетровськ, 2006.

Надійшла до редакції 18.10.2012

С.А. Савенко

ад'юнкт

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98/1

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАННЯ В СУДІ

Розглянуто сутність та основні напрями оперативно-розшукового забезпечення підтримання державного обвинувачення. На підставі аналізу наукових джерел та матеріалів практики запропоновано напрями оптимізації діяльності оперативних підрозділів щодо оперативно-розшукового забезпечення судового розгляду кримінальних справ.

Ключові слова: оперативно-розшукове забезпечення, кримінальне переслідування, судовий розгляд, державне обвинувачення.

Рассмотрены сущность и направления оперативно-розыскного обеспечения государственного обвинения. На основании анализа научной литературы и материалов практики предложены направления оптимизации деятельности оперативных подразделений по оперативно-розыскному обеспечению судебного рассмотрения уголовных дел.

Ключевые слова: оперативно-розыскное обеспечение, уголовное преследование, судебное рассмотрение, государственное обвинение.

This article analyzes the nature and directions of operational-search software state charges. Based on the analysis of scientific literature and material practices of the author proposes the direction of optimization of the operational units to ensure operational and investigative analyses trial of criminal cases.

Keywords: operational and investigative support, prosecution, court analyses, the public prosecution.

Постановка проблеми. Консолідація та професіоналізація сучасної злочинності значно ускладнює діяльність державних інституцій, які здійснюють протидію останній. Неузгодженість функцій суб'єктів про-